

 <http://orcid.org/0000-0003-2219-6262>

Michał Czerenkiewicz

Uniwersytet Jagielloński, Kraków
e-mail: michal.czerenkiewicz@uj.edu.pl

***Anna Maria Wasyl, „Alcestis” barcelońska
oraz centon „Alcesta”. Późnoantyczne spojrzenie
na mit i gatunek, Kraków: Wydawnictwo
Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2018, ss. 255, [1]***

Pogański mit o małżonce króla Admeta, Alcestis, decydującej się oddać za niego życie, a za swą wierność i poświęcenie nagrodzonej życiem ponownym, po odpowiedniej adaptacji do potrzeb nowego kręgu kulturowego doskonale wpisywał się w alegoryczne interpretacje śmierci jako przejścia do nowego życia, które trwać będzie także po zmartwychwstaniu. Deprecjonowanie jednych elementów antycznej kultury bądź też przetwarzanie innych, tak aby dostosować je do potrzeb chrześcijaństwa, które od IV wieku mogło się już cieszyć protektoratem władzy rzymskiego imperium, stanowiło jeden z kluczowych nurtów wśród ogółu przemian, jakim ulegało społeczeństwo, w tym intelektualne elity późnego antyku. Ścisła synteza elementów dawnej kultury grecko-rzymskiej z założeniami rozwijającej się religii znajdowała odzwierciedlenie w części utworów literackich. Antyczny kostium okrywał w nich niekiedy idee nowego systemu religijnego, jakkolwiek nieraz bez bezpośredniego wskazywania na czerpanie z pogańskiej, a więc w pewnej mierze antagonistycznie nastawionej do chrześcijaństwa tradycji.

Najnowsza książka Anny Marii Wasyl podejmuje kwestie genealogiczne oraz obecności antycznego mitu w dwóch utworach pochodzących z późnej starożytności, napisanych w heksametrach: anonimowej *Alcestis Barcinonensis* (*Alcestis barcelońska*) oraz wergilińskiego *Alcesta cento* (*Centon Alcesta*). *Alcestis barcelońska*, biorąca swą nazwę od miejsca przechowywania papirusowego kodeksu zawierającego jej tekst, powstała najprawdopodobniej w Egipcie, zapewne nie wcześniej niż w drugiej połowie III wieku, a nie później niż w drugiej połowie stulecia IV. Ułożenie centonu *Alcesta*, znajdującego się w kodeksie paryskim biorącym swą nazwę od Claude'a Saumaise'go (*Codex Salmasianus*), datowane jest nie później niż na lata 30. VI wieku i łączone ze szkołą poetycką w Kartaginie.

Praca podzielona na trzy zasadnicze rozdziały: *Tło literacko-kulturowe*, *Dwie późnoantyczne Alcesty* oraz *Gatunek/Gatunki?*, zaopatrzona została dodatkowo między innymi w polskie tłumaczenia wraz z tekstami oryginalnymi dwóch głównych omawianych utworów. Nie bez znaczenia są również anglojęzyczne spis rzeczy oraz obszernie streszczenie, dzięki któremu ustalenia Badaczki z większą łatwością znajdują miejsce w obiegu ponadkrajowym. Trzeba podkreślić, że chociaż poza granicami Polski toczy się już dyskusja na temat wspomnianych utworów (czego przykładem jest np. niedawno obroniona dysertacja doktorska Antonii Schadl z Katolickiego Uniwersytetu Eichstätt-Ingolstadt, poświęcona zagadnieniom mitologicznym i eschatologicznym w kontekście *Alcestis barcelońskiej*), to jednak dopiero publikacja Anny Marii Wasyl wprowadza te relatywnie mało znane także w środowisku specjalistów teksty w pole badawcze polskiej nauki.

Zamieszczone wraz ze swoimi łacińskimi podstawami przekłady dwóch analizowanych utworów, względnie krótkich, niemniej jak wynika z ustaleń Autorki, jedynych w całości nam znanych tekstów literatury łacińskiej poświęconych *Alcestis*, przybliżają czytelnikom ten ważny dla kultury mit. Czerpali z niego również twórcy literatury staropolskiej. Jak przypomina Badaczka, w Renesansie mit o *Alcestis* podjął Jan Kochanowski swym tłumaczeniem prologu do Eurypidesej tragedii, którą widzowie ateńscy mogli zobaczyć w roku 438 p.n.e.

Warto nadmienić, że podejmował ten temat również Hieronim Morstyn w niepozabawionym gorzkiego humoru wierszu *Alcestis, żona cnotliwa, za męża umiera*, a także inni autorzy XVI i XVII wieku¹.

Obydwa analizowane przez Annę Marię Wasyl utwory przedstawione zostały na tle literatury rzymskiej, zwłaszcza późnego antyku, stąd w omawianej publikacji liczne nawiązania do poezji Drakoncjusza czy twórczości św. Augustyna obok passusów poświęconych innym twórcom późnej starożytności, takim jak Auzoniusz czy Klaudian. Odnosząc się do kwestii przynależności gatunkowej zarówno *Alcestis Barcinonensis*, jak i *Alcesta cento*, Autorka zwraca uwagę na pantomimę, *tragoedia saltata*, formę, z którą związana jest zwłaszcza *Alcestis barcelońska*. Z kolei technika pisarska centonu, przyjęta w utworze *Alcesta*, pozwala szczególnie ten tekst rozpatrywać jako *genus mixtum*.

Wywód, zwłaszcza w pierwszym rozdziale, uzupełniony został materiałem ikonograficznym w postaci reprodukcji przede wszystkim malowideł nawiązujących do mitu Alcestis. W kontekście interpretacji losu Alcestis ważny jest także mit Feniksa, stąd reprodukcja mozaiki go przedstawiającej.

Erudycja Autorki, swobodne poruszanie się wśród zagadnień dotyczących późnego antyku (nie tylko literaturoznawczych), solidny warsztat filologiczny, pozwalający na formułowanie znajdujących swoje uzasadnienie w analizowanych tekstach wniosków, czynią z przedstawianej książki wzorowy przykład prowadzenia dyskursu, który łączy zagadnienia z zakresu filologii klasycznej, mediolatynistyki i genologii.

¹ Zob. J. Rzymowski, *Mit Admeta i Alcesty w literaturze polskiej*, „Prace Polonistyczne” 26 (1970), s. 60–64.